

HISTÓRIA DIVADLA S NADHLADOM

HLEDÍKOVÁ, Ida. *Bábkové divadlo Žilina 1950 – 2020 : Sedemdesiat rokov profesionálnej činnosti.* Žilina : Bábkové divadlo Žilina, Žilinský samosprávny kraj, 2020. 127 s. ISBN 978-80- 972682-1-3.

Bábkové divadlo sa vyvíjalo od pohyblivých figúr slúžiacich na náboženské obrady cez ľudové zvyky, kočovných bábkarov po spolkové divadlá. V našom historicko-geografickom priestore mali popri spomenutých faktoroch vplyv na rozvoj bábkového divadla ako umeleckého druhu a jeho žánrov aj zmeny, ktoré nastali po roku 1948, keď bol do praxe uvedený tzv. divadelný zákon. Ten presne vymedzil zriaďovateľov, pôsobnosť a úlohy profesionálneho divadla. Popritom zahŕňal aj ochotnícke divadlo i ďalšie typy nezárobokových foriem divadla. A tak v roku 1950 síce legislatíva umožňovala bábkarským umelcom zriaďovať a prevádzkovať bábkové divadlo, ale štát ďalšími vykonávacími predpismi (rôznymi skúškami spôsobilosti atď.) obmedzil ich činnosť natoľko, že niektorí rýchlo (napr. kočovní bábkar), iní postupne zanikli.

Základom profesionálnych bábkových divadiel na Slovensku, ktoré pôvodne vznikali ako administratívna súčasť krajových divadiel a len postupne sa osamostatňovali, sa stali členovia vyspelých ochotníckych súborov. Prvé bábkové divadlo vzniklo v Žiline (1950), ďalšie v Nitre (1951), Bratislave (1957), Košiciach (1959), Banskej Bystrici (1960). V priebehu rokov v nich pôsobili významní režiséri (Ján Romanovský, Bohdan Slavík, Karel Brožek, Vladimír Predmerský, Milan Tomášek, Bedřich Svatoň, Ján Chlebík, Ján Hižnay, Ján Uličiansky, Pavel Uher, Lubomír Vajdička, Jozef Mokoš, Jozef Bednárík a i.) a scénografi (Jana Pogorielová, Anton Duša, Hana Cigánová, Peter Cigán, Eva Farkašová, Ján Zavorský, Peter Čisárik, Miroslav Duša a i.). Mnohí od začiatku fungovania používali netradičné alebo aspoň na svoju dobu moderné výrazové prostriedky. V priebehu desaťročí profesionálne bábkové divadlá vytvorili vlastnú pôvodnú bábkaršú dramati-

ku¹ (Ján Romanovský, Ján Ozábal, Lubomír Feldek, Jozef Mokoš, Ján Uličiansky), popri detskom začali oslovovať aj dospelého diváka, využívali všetky typy bábok a postupne prešli k odkrytému vedeniu, ktorému popri antiiluzívnosti dominujú hravosť a metafora.

Slovenské profesionálne bábkarstvo prešlo počas svojej sedemdesiatročnej existencie vývinom, v rámci ktorého sa hodnotnými tvorivými výsledkami plnohodnotne zaradilo medzi ostatné divadelné druhy a žánre na Slovensku. Nebola to cesta ľahká a ešte stále si neraz musí obhajovať svoj nenapodobiteľný metaforický a výtvarný jazyk.

Publikácie k jubileám sa v priestore slovenských bábkových divadiel vyskytujú často. Spomeňme aspoň niektoré. K päťdesiatym narodeninám Bratislavského bábkového divadla (v minulosti Štátne bábkové divadlo) zostavila Ivica Ozábalová výpravnú publikáciu *Cesta okolo sveta za 50 rokov – 1957 – 2007. Spomienky, reflexie, fakty*. Čitateľ tu nájde rozhovory s významnými divadelnými tvorcami, ktorí zanechali v tomto divadle svoju stopu. Bábkové divadlo v Košiciach vydalo knihu *Od Gulivera k Filipkovi : 50 rokov Bábkového divadla v Košiciach 1959 – 2009*. Jej zostavovateľmi sú Vladimír Predmerský a umelecký šéf divadla Ivan Sogel, grafická úprava je dielom bábkaršeho scénografa, dlhoročného zamestnanca divadla Petra Čisárika, historické štúdie napísali Vladimír Predmerský a Lubomír Šárik. Teatrologička Ida Hledíková, ktorej začiatok profesionálnej dráhy by sme našli v bábkovom divadle v Nitre, spracovala dejiny tejto umeleckej inštitúcie. Jej monografiu k šesťdesiatemu výročiu Starého divadla Karola Spišáka v Nitre *Snívajte s nami* publikovalo divadlo v spolupráci s Vysokou školou múzických umení v Bratislave v roku 2011. Najmladšie samosprávne bábkové divadlo v Banskej Bystrici vydalo k svojmu jubileu v roku 2010 publikáciu *Živé divadlo: 50 rokov profesionálneho bábkového divadla v Banskej Bystrici*, ktorú zostavila Iveta Škripková, a v roku 2016 knihou *Bábkaršá Bystrica, festival všetkých veľkostí* (editorky Dagmar Inštorisová,

¹ Viac pozri PREDMERSKÝ, V. (ed.). *Dejiny slovenskej dramatiky bábkového divadla*. Bratislava : Divadelný ústav, 2020.

Iveta Škripková, Dominika Zafková) oslávilo aj dvadsať rokov najstaršieho festivalu profesionálnych bábkových divadiel na Slovensku. V zmienенých prácach badať rozdielny prístup k spracovaniu historického ponoru. Niekedy ide o spomienky bývalých či súčasných členov umeleckého súboru, inokedy o analýzu profilových inscenácií alebo zbierku teatrologických štúdií.

V roku 2020 si pripomenulo sedemdesiate výročie svojho založenia Bábkové divadlo Žilina. Riaditeľ Peter Tabaček oslovil teatrologičku Idu Hledíkovú, ktorá v publikácii *Bábkové divadlo Žilina 1950 – 2020. Sedemdesiat rokov profesionálnej činnosti*, vydanej divadlom s podporou Žilinského samosprávneho kraja, opisuje premeny tejto umeleckej inštitúcie v jednotlivých dekádach.

Prvé profesionálne bábkové divadlo na Slovensku vzniklo 1. septembra 1950, keď ochotníci z bábkového divadla Radosť v Žiline zoskupení okolo bábkara Teodora Zvaru prešli pod administratívne krídla vtedajšieho domáceho činoherného Krajového divadla pracujúcich a začali pôsobiť pod názvom Bábková scéna Krajového divadla pracujúcich. Na základe všeobecnej nespokojnosti a nátlaku bábkarov sa súbor napokon osamostatnil a 1. apríla 1961 začalo fungovať samostatné Bábkové divadlo Žilina. Tento názov nesie dodnes. V umeleckom súbore pôsobili významní bábkarskí režiséri (Milan Tomášek, Karel Brožek, Jiří Jaroš, Jozef Mokoš, Vladimír Predmerský, Milan Sládek). Žilinským bábkárom najviac pristalo divadlo masiek, no obľúbeným žánrom bola aj klauniáda. Divadlo hrá pre deti, mládež, dospelých, v repertoári má aj umelecky hodnotné pouličné predstavenia. V roku 2003 založilo v spolupráci s Divadelným ústavom súťaž pôvodných dramatických textov pre deti a mládež Artúr (v súčasnosti spolupracuje s Národným osvetovým centrom). Od roku 2008 organizuje každé dva roky festival slovenských profesionálnych bábkových divadiel Bábková Žilina – Živý festival. V súčasnosti je riaditeľom Peter Tabaček, umeleckým šéfom Michal Németh a dramaturgom Matej Truban.

Ida Hledíková rozdelila knihu do desiatich častí, v ktorých postupne približuje život tohto divadla: od jeho vzniku cez úskalia, kto-

rými si muselo prejsť, umelcov, ktorí v ňom tvorili, najvýznamnejšie inscenácie, ich inšpiračné zdroje a formy ich spracovania, výmeny a premeny umeleckého súboru a vedenia divadla, až po analýzu súčasného stavu repertoáru. Všetko je vkusne doplnené dobovými fotografiami s korektnými popiskami. V publikácii nechýbajú veľmi cenné a práce časti, akými sú zoznam premiér s menami tvorcov, účasť na festivaloch, abecedný súpis zamestnancov s rokmi ich pôsobenia v divadle, resumé v anglickom jazyku či odkaz na použitú literatúru. Natofko minuciózny prístup k jubilejným publikáciám nie je celkom bežný, aj o to je vzácnejší.

Autorke sa podarilo zachytiť výnimočnú rodinnú atmosféru v najstaršom profesionálnom bábkovom divadle. Tú vytvárali/vytvárajú ľudia – a práve o nich je táto kniha. O menách, ktoré tvorili históriu divadelného druhu plného metafor, obrazov a fantázie. Divadelník alebo divák si v nej nájdu spomienky na osobnosti a ich schopnosť oživovať neživú hmotu, materiál. Hoc by sme si mohli myslieť, že nič nové sa už o žilinskom bábkovom divadle nedozvieme, Hledíková sa na historické fakty pozrela nanovo a s nadhľadom. Zároveň, ako skúsená teatrologička, nachádzala paralely s inými divadlami a vniesla do zaužívaného novy vietor. Bez príkras a teatralizácie.

Publikácia má esteticky čistý grafický a dizajnový ráz, o ktorý sa postaral Dalibor Polívka. Autorom návrhu obálky je Juraj Poliak, ktorý je v súčasnosti známy ako scénický výtvarník, no pre Bábkové divadlo Žilina vytvoril množstvo plagátov a propagačných materiálov. Spolupracoval aj na katalógu Ivice Ozábalovej *Päť sezón po jubilejnej šesťdesiatke* (2015) alebo publikácii Petra Palika a Barbory Krajč *Zamiškovej Ťaháme už 60 rokov. Cesty umenia sú cestami za poznaním* (2010).

Publikácií k výročiam divadiel existuje viacero, no stále sa v nich nájde niečo nové, na čo treba upozorniť a čo si zaslúži pozornosť. Ide Hledíkovej sa podarilo zachytiť dušu najstaršieho profesionálneho bábkového divadla na Slovensku. Niečo, čo sa nedá ukázať, čo si treba prísť zažiť.

Barbora Krajč Zamišková